

вых эпох. Рассмотрены вопросы трактовки поэтических жанров в персидских средневековых поэтологических трактатах Рашид ад – Дина Ватвата, Шамси Кайса Рazi, Хусейна Ваиза Кашифи.

Ключевые слова: жанры, жанровые формы, стили, поэтика.

Malen'ka T., Ph.D. associate professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv

Genres, genre forms and styles of Classical Persian Poetry in X - XV centuries

This article analyzes the evolution of genres and genre forms of Classical Persian Poetry X - XV centuries in the relation to changes in literary - stylistic eras. The question is of the interpretation of poetic genres in Persian medieval poetics Rashid al - Dina Vatvata, Shamsi Kaisa Razi, Hussein Visa Kashifi.

Keywords: genre, genre forms, styles, poetics.

УДК 821.161.2-31.09”19“

Мацибок-Стародуб Н.О., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ І НЕДЕРЖАВНИХ ЕТНОСІВ У РАННІЙ ПРОЗІ ІРИНИ ВІЛЬДЕ

У статті досліджуються особливості культурної взаємодії між двома етносами, один із яких перебуває в підлеглому становищі стосовно іншого, оскільки не має власної держави. На матеріалі циклу ранніх повістей Ірини Вільде розглянуто умови й способи культурної асиміляції, до яких вдається панівний етнос, а також проаналізовано засади, що роблять можливим виникнення культурної комунікації між представниками державних і недержавних етносів.

Ключові слова: проза міжвоєнного періоду, культурна взаємодія, національна ідентичність, міжетнічна комунікація, культурна асиміляція.

Актуальність дослідження циклу ранніх повістей Ірини Вільде, створених у період відносного спокою (співпав у часі з міжвоєнними десятиліттями), визначається кількома факторами.

По-перше, зважаємо на високу мистецьку й аксіологічну вартість зазначених художніх творів, що підтверджується численними схвальними відгуками не тільки відомих літературознавців, а й молодих сучасних науковців.

Зокрема, даючи оцінку творчій спадщині Ірини Вільде, Р. Іванчук наголошує, що художні твори такого рівня є „висока елітарна література. Найкращого гатунку“ [3, 123].

Детально аналізуючи особливості ранньої прози Ірини Вільде, сучасна дослідниця О. Харлан зауважує беззаперечну приналежність авторки „до найцікавіших українських письменниць“ [7, 27].

У цьому ж ключі розглядає художні твори Ірини Вільде й В. Перцева, для якої авторка – «надзвичайно талановита українська письменниця ХХ ст.» [5, 281]. Обґрунтованими постають і висновки літературознавця С. Микуша, згідно яких проза Ірини Вільде виступає як „високе мистецтво“, що варте гідно представляти національну літературу на міжнародній арені, оскільки саме воно позиціонується дослідником як „мистецтво світової проби“ [4, 234].

По-друге, вагому роль у доборі матеріалу відіграла й та обставина, що за часів незалежності України літературна спадщина Ірини Вільде поступово змістилася на маргінес літературного процесу, а твори письменниці не включені до більшості навчальних програм.

Такий прикрий стан речей констатує й сучасна українська дослідниця О. Харлан, наголошуючи, що творчий доробок видатної української письменниці належить до категорії текстів, «дещо сьогодні призабутих» [7, 27].

Зважаючи на таке викривлення позиції художніх творів Ірини Вільде, цілком слушним видається зауваження Ю. С. Бабенко стосовно виникнення нагальної літературознавчої потреби «переглянути та об'єктивно оцінити» їх [1, 49].

По-третє, актуальність сучасного дослідження творчої спадщини Ірини Вільде визначається ще й контroversійністю її ранніх текстів, що неодноразово змушувало навіть досвідчених літературознавців зчиняти запеклі обговорення істинної мистецької вартості прози цієї письменниці.

Як бачимо, окремі літературознавці досить ретельно висвітлили певні аспекти ранньої прози Ірини Вільде, проте ще й досі не було здійснено аналізу художніх творів цього періоду із урахуванням окреслених письменницею в циклі ранніх повістей особливостей життя в місті, котре має поліетнічний склад. На нашу думку, у запропонованій статті варто зосередитися на безпосередніх особливостях культурної комунікації поміж двома етносами, що перебувають на різних етапах формування власної державності: румунського, що має власну державу, тому й займає панівне становище в країні, а також українського, що не тільки позбавлений державності, а й поволі втрачає історичну пам'ять і національну ментальність.

Зауважимо, що в сучасному літературознавстві здійснювалися дещо подібні дослідження, проте вони більшою мірою стосувалися тих чи інших

особливостей культурної взаємодії між панівним і підкореним етносом. Такі праці зосереджувалися переважно на висвітленні необхідних причин для виникнення й особливостей побутування проблеми „збереження національної ідентичності“ українцями, котра не втрачає подекуди своєї актуальності й до сьогодні [1, 49].

У цьому аспекті вважаємо слушним зауваження молодшої дослідниці Ю. С. Бабенко, котра вказує на суголосність подій першої половини ХХ століття досить невтішним реаліям сучасного культурного життя в незалежній Україні, серед яких також переважають „вихолощення етнотрадицій, нав'язування чужої мови та культури“ [1, 49].

В. Працьовитий вважає характерною рисою трилогії „Метелики на шпильках“ певну автобіографічність повістей, створених авторкою, котра „виховувалася в національно свідомій родині, яка стала джерелом плекання духовності та історичної пам'яті“ [6, 224].

На матеріалі циклу ранніх повістей Ірини Вільде можемо пересвідчитися, що культурна взаємодія між румунським і українським етносами окреслюється в цих художніх творах не у формі конструктивної комунікації, а постає радше як запекла й постійно повторювана боротьба. Із плином часу змінюються лише категорії, за вживання яких доводиться боротися представникам бездержавного українського етносу. Зі спогадів веренчанського вчителя Миколи Поповича довідуємося, як раніше «воювали на одних зборах кількадесят учителів за одне слово «український», а вже його старшій доньці випадає нагода жити в таких історичних реаліях, коли під заборонаю опиняється вже сам іменник на позначення омріяної державності, а от „тінь цього слова, тільки його прикметник“ дозволяється використовувати досить-таки вільно [2, 233-234].

Згадана ситуація промовисто засвідчує, що культурна боротьба для представників різних етносів носить взаємопротилежну спрямованість, оскільки для румунів головною метою такої міжетнічної взаємодії бачиться повна асиміляція українців Буковини, а національно свідомі українці прагнуть за всяку ціну відстояти власне право на збереження й існування українських мови, історії, свят, традицій і звичаїв.

Загроза цієї доволі поступової (навіть непомітної на перший погляд) примусової асиміляції якраз і полягає в тому, що негативні зрушення відбуваються повільно, але неухильно й до того ж носять найчастіше незворотний характер. Навіть головний персонаж циклу ранніх повістей, Дарка Попович, зізнається у внутрішньому монолозі, що „ніколи не думала про те, що вона українка. Ніколи-ніколи її не обходило те, що люди можуть забути, хто вони» [2, 93]. Подальше ж розгортання сюжету повістей засвідчує, що така ситуація, на жаль, не є поодиноким.

Як можемо переконатися на матеріалі повісті „Метелики на шпильках“, якою розпочинається трилогія, заборони стосуються спершу будь-яких нагадувань сільським жителям про вільнолюбивих козаків. У зв'язку з існуванням офіційної заборони „на козацькі строї“ веренчанським акторам-аматорам так і не доводиться потішити односельців задалегідь підбраною виставою в національному дусі [2, 93].

Одночасно з забороною „виступати в козацьких строях“, а також „пригадувати козаків“ авторка окреслює й інші обмеження, що діють на Буковині. Персонажі-українці з обуренням пригадують, що румуни не тільки „заборонили давати виставу“, вони також претендують на панівне становище в релігійному житті підкореного етносу, тому й „не хочуть, щоб в церкві по-українськи правилося“, а також послідовно запроваджують засади асиміляційної політики в навчальний процес, тому „кажуть вже навіть і історію всесвітню здавати по-румунськи“ [2, 92].

Культурна асиміляція румунами представників українського етносу широко диференціюється (і це досить переконливо відтворюється авторкою) уже в повісті «Б'є восьма», у якій зображено:

- послідовне запровадження офіційних заборон щодо вивчення національної історії рідною мовою, котрі активно розповсюджуються через систему навчальних закладів, серед яких школи, гімназії і т. д.;
- започаткування обов'язкового викладання румунською мовою навіть таких неспеціальних дисциплін, як фізичне виховання;
- запровадження відзначення на офіційному рівні свят, що були незрозумілими й чужими для українців [2].

Аналогічних висновків доходить у своєму дослідженні й В. Працьовитий, який відзначає, що «в умовах румунського поневолення не все було так просто з українською справою. Румунські шовіністи намагалися всякими способами обмежити функціонування української мови, зневажливо ставилися до української культури, принижували українців, їхні звичаї, традиції, обряди» [6, 225].

Такі непопулярні серед свідомих українців культурні заходи офіційна адміністрація подає як єдиноможливі, оскільки „ми живемо в Румунії, є ми румунськими громадянами, і румунська мова в наших школах мусить бути найважливішим предметом“ [2, 282]. Навіть підлітки здатні помітити всю підступність такої освітньої політики, згідно якої українцям доводиться втрачати „щораз більше прав“ і прикро визнавати, що „як так далі піде, то в нашій гімназії скасують українську як предмет“ [2, 231].

Примусова асиміляція викликає не що інше, як спротив, котрий базується на переконанні, „що румунська мова без граматики і літератури“ [2, 282].

Устами Дарки Попович авторка досить промовисто зауважує, що такої думки дотримується переважна більшість українців, проте не кожен висловлює свої погляди відкрито.

А проте культурне гноблення не вичерпує всього розмаїття кривд і принижень, на які румуни виявляються такими щедрими, аж Дарці при найменшій нагоді „в пам'яті [...] збігаються в одно всі ремствування на румунів (на „постолаків“, як казали в хаті її батьків), спогади про ті прикрі вістки, які після кожного “першого” привозив татко з Чернівців, неймовірні, жахливі історії односельчан-рекрутів про знущання в румунській армії, самовільні, безкарні вибрики румунських жандармів супроти селян у самій Веренчанці“ [2, 136].

Культурна комунікація, у яку неодноразово змушені вступати обидва етноси, у циклі ранніх повістей Ірини Вільде проявляється не декількох рівнях, серед яких:

– міжособистісне спілкування, для якого ще можливою є конструктивна взаємодія й порозуміння між окремими представниками румунського й українського етносів (у цьому сенсу варто відзначити приятельські стосунки між двома славними музикантами, Данком Данилюком і Лучікою Джорджеску);

– культурна взаємодія на рівні виокремлених соціальних груп, що характеризується найчастіше ретельно затамованими образами, які все ж прориваються назовні за тих чи інших обставин: „усі знали, що вчитель не має рації ані правди за собою, а проте мусіли прийняти до відома й погодитися з тим, що завжди буде не так, як вимагатиме справедливність, але так, як захоче вчитель Мігалаке» [2, 139];

– міжетнічна комунікація, що постає як деструктивний і дестабілізуючий чинник у стосунках між обома суспільствами.

Варто зауважити, що навіть поодинокі випадки успішної міжособистісної комунікації між представниками різних етносів сприймаються доволі неоднозначно. Так, персонажі-українці в циклі ранніх повістей Ірини Вільде із неприхованою гіркою жалкують, оскільки „все, що трапиться у нас щось здібніше... щось краще... обов'язково йде в чужий табір“ [2, 190].

На цьому ґрунті виникає не лише сприйняття іншого етносу як чужого, ворожого, а ще й умовне розрізнення всіх представників національного етносу на два табори, оскільки „можна зватися українцем, а ним не бути“ [2, 191].

Усвідомлення власного безсилля пригнічує на певний час, що виявляється в гіркому риторичному запитанні Миколи Поповича: „Що ми всі тут можемо і значимо?“ [2, 271]. А проте молодше покоління налаштоване оптимістичніше, воно здатне боротися й прагне постійно шукати виходу, нехай навіть через абсолютне власне дистанціювання від іншого етносу, оскільки

„ми загалом не повинні дружити з гнобителями... ніде і ніколи. Наші дівчата не повинні ходити з румунами, а хлопці з румунками, бо привикаємо до них, привикаємо до їх мови, а потім... уже відчуваємо симпатію до цілого їх народу...“ [2, 275].

Зауважимо, що саме повна безправність українського етносу призводить до безпелаяційності у питаннях визначення культурної загрози, яку несуть винятково „румуни – наші вороги“ [2, 262]. Визволення в такій ситуації може прийти тільки у випадку повного очищення від панування румунського етносу, тому українцям і „не потрібно, щоб вони тут нас хвалили, бо ми... загалом не хочемо їх тут бачити!“ [2, 237].

В. Працьовитий вважає такі процеси визначальними для того, щоб серед бездержавних українців постали такі ментальні феномени, як „національне прозріння та активна громадянська позиція“ [6, 231].

Погоджуємося з висновками Ю. С. Бабенко, що «проблема збереження національної ідентичності в трилогії «Метелики на шпильках» представлена різноаспектно: через виборювання національних прав, захист рідної мови та культури від тотальної румунізації, незламне бажання стати незалежним» [1, 50].

Підсумовуючи виклад, зазначимо, що повноцінного діалогу культур, дослідженням якого надзвичайно активно займається сучасне літературознавство, поміж провладним румунським і пригнобленим українським етносом, на жаль, не відбулося. Тому й про можливе взаємне збагачення двох культур у циклі ранніх повістей Ірини Вільде принципово не йшлося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабенко Ю. С. Проблема збереження національної ідентичності в трилогії „Метелики на шпильках“ Ірини Вільде / Ю. С. Бабенко // Літературознавчі студії. – 2008. – Випуск 21, частина 1. – С. 49–53.
2. Ірина Вільде. Метелики на шпильках. Б'є восьма. Повнолітні діти: Повісті / Ірина Вільде. – [Упорядник і редактор Олег Баган]. – Дрогобич : Видавничка фірма «Відродження», 2007. – 488 с.
3. Бічуя Н. Література найвищого гатунку (розмова з Романом Іваничуком) / Н. Бічуя // Дзвін. – 2007. – № 5/6. – С. 120–123.
4. Микуш С. Поетика малої прози Ірини Вільде / С. Микуш // Українське літературознавство. – 2010. – Випуск 69. – С. 233–237.
5. Перцева В. Психологізм ранньої прози Ірини Вільде / В. Перцева // Українське літературознавство. – 2010. – Випуск 69. – С. 281–285.
6. Працьовитий В. Проблема національного самоусвідомлення в романі «Повнолітні діти» Ірини Вільде / В. Працьовитий // Українське літературознавство. – 2010. – Випуск 69. – С. 224–232.
7. Харлан О. Чернівецький текст у циклі повістей Ірини Вільде «Метелики на шпильках» / О. Харлан // Слово і час. – 2008. – № 2. – С. 27–32.

Стаття надійшла до редакції 22.04.13.

Мацьбок-Стародуб Н. А., асп.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

Особенности коммуникации государственных и негосударственных этносов в ранней прозе Ирины Вильде

В статье исследуются особенности культурного взаимодействия между двумя этносами, один из которых находится в подчиненном положении по отношению к другому, поскольку не имеет собственного государства. На материале цикла ранних повестей Ирины Вильде рассмотрены условия и способы культурной ассимиляции, к которым прибегает господствующий этнос, а также проанализированы принципы, которые делают возможным возникновение культурной коммуникации между представителями государственных и негосударственных этносов.

Ключевые слова: проза межвоенного периода, культурное взаимодействие, национальная идентичность, культурная ассимиляция, междуэтническая коммуникация.

Matsybok-Starodub N. O., postgraduate student
Institute of Philology Taras Shevchenko National University of Kyiv

Features of communication of state and non-state ethnic groups in the early prose of Iryna Wilde

This article investigates characteristic features of cultural interaction between the two ethnic groups, one of which is in a subordinate position in relation to the other; because it has no own state. Based on the material of the cycle of the early novels written by Iryna Wilde, the article investigates the conditions and methods of cultural assimilation, which the dominant ethnic group uses, and analyzes the principles that make the emergence of cultural communication between the state and non-state ethnicities possible.

Key words: prose of the interwar period, cultural interaction, national identity, interethnic communication, cultural assimilation.